

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

's-GRAVENHAGE

L
20

212

VERSLAG VAN HET 1STE WERELDCONGRES VOOR AGRARISCHE SOCIOLOGIE, GEHOUDEN
TE DYON VAN 17-23 AUGUSTUS 1964.

Algemene indrukken:

Het congres was voor ons vooral interessant door de vele kennis-
makingen en gesprekken met agrarische en plattelandssociologen, die
ons tot dan toe slechts uit de literatuur bekend waren. Met sommigen
van hen werden ook adressen uitgewisseld voor onderlinge toezending
van wetenschappelijke resultaten. In ieder geval is de wereld van de
agrarische sociologie voor ons weer meer gaan leven en tastbaarder
geworden.

Onder de vele lezingen waren beslist een aantal interessante
verhandelingen. Daarvan willen wij graag het een en ander releveren.
Anderzijds bestond een deel van het naar voren gebrachte uit (vooral
Amerikaanse) oppervlakkige opmerkingen en reeds bekend materiaal.
Bovendien wilden een aantal (vooral uit de ontwikkelingslanden
afkomstige) mensen zich in de eerste plaats laten horen, zonder iets
substantieëls mee te delen te hebben. Het kaf moet dan ook danig
van het koren gescheiden worden.

Voorts is het betreurenswaardig, dat het thema van het congres
"de invloed van de ontwikkeling in de landbouw op de samenleving"
wat gezocht en wat zwevend was. Men kon er alle kanten mee uit,
zodat de samenhang in de lezingen verre van ideaal was. Ook de dis-
kussiemogelijkheden waren pover georganiseerd. Er werd een aantal
lezingen over de congressisten uitgestort zonder dat daar verder
iets noemenswaardig mee werd gedaan. Het zou juist vanwege het gebrek
aan samenhang in het geheel van lezingen, bijzonder prettig zijn ge-
weest wanneer men door middel van (groeps)diskussies deze lezingen
wat scherper had kunnen bijpunten. Zoals gezegd was er daarentegen,
vooral wanneer men op de campus verblijf hield, volop gelegenheid
tot informele gedachtenwisseling. De inhoud der lezingen kwam
daarbij echter zelden aan bod, hoewel die in een aantal gevallen
wel de moeite waard was. Daarvan dan nu een indruk.

Voorvergadering over het onderzoek naar de verspreiding van nieuwe
landbouwmethoden, georganiseerd door prof.dr.ir. A.W. van den Ban.
De beide inleiders, mevrouw Hruschka en mr. Coughenour bespraken de
mogelijkheden van teorivering op dit terrein. De psychologe Hruschka
benaderde de adoptie van nieuwe methoden vanuit de individuele boer.
Zij achtte het zinvol om de adoptie te bezien in termen van veran-
dering van psychologisch evenwicht. Evenals Lewin (theorie van
"human dynamics") stelde zij, dat de mens geen statisch maar een
dynamisch psychologisch evenwicht heeft, waarvan het zwaartepunt
onder invloed van de impulsen in het dagelijks leven zich steeds
verplaatst. Men kan dan wel pogen de boer iets nieuws te doen accep-
teren, men heeft daarbij te bedenken dat deze nieuwigheid zich een
plaats moet zien te veroveren in een kwasi stationair evenwicht.

Coughenour, socioloog, richtte zijn aandacht op het sociaal systeem van de gezamenlijke boeren in streek of plaats. Van dit systeem is de technologie een onderdeel (subsysteem). De veranderingen in deze technologie van de desbetreffende boerengroepering staan daardoor sterk onder invloed van andere delen van hun sociaal systeem. Hij besprak vervolgens een aantal sociale factoren en met name de communicatie tussen de boeren in verband met het beginpunt, de snelheid en het plafond van het overnemen van nieuwe methoden.

De discussie ging vooral over twee problemen:

1. In hoeverre is een algemene theorie op dit terrein mogelijk?
2. In hoeverre is zowel het psychologisch als het sociologisch gezichtspunt relevant?

Ad 1. werd door velen (Coughenour, Blanckenburgh o.a.) de mening uitgesproken, dat men zeker niet overal ter wereld en in elke eenheid van onderzoek dezelfde concepten kan gebruiken. Mevrouw Hruschka meende, dat dit tot op zekere hoogte echter wel het geval was.

Ad 2 meende mevrouw Hruschka eveneens, dat haar concept van (psychologisch) dynamisch evenwicht ook algemeen bruikbaar zou zijn. Eén van de aanwezigen kwam daarop tot het compromis, dat in ieder geval het referentiekader van het individu samenhangt met de situatie van de groep. Bepaalde concepten gelden echter weer alleen vanuit het gezichtspunt van het individu. Zo wordt verandering door het individu slechts geaccepteerd wanneer hij er economisch of sociaal voordeel van heeft en tevens zijn veiligheid niet in gevaar komt. Deze "veiligheid" is echter vooral een psychologisch begrip. Een sociologische benadering dient, volgens Coughenour, uit te gaan van het sociaal systeem. Bij individu en groep gaat het dus respectievelijk om veranderingen in een psychologisch systeem en een sociaal systeem, welke wel met elkaar samenhangen, maar het individu heeft ook zijn motieven los van de groep (voordeel, veiligheid).

Een interessante opmerking was nog, dat het voordeel van adoptie voor de cliënt vergroot wordt, wanneer het verschil tussen de levensstandaard (standard of living) in het feitelijke levensniveau (level of living) wordt vergroot door de levensstandaard op te schroeven.

Het congres voor agrarische sociologie

I. De invloed van demografische veranderingen op de sociale structuur.

Le Poirier (Madagasker) merkte op, dat in Europa demografische veranderingen veelal het gevolg zijn van sociale veranderingen. In de ontwikkelingslanden gaan demografische veranderingen echter juist aan de sociale veranderingen vooraf. Het waarden-systeem verandert er, met name de waardering van de jeugd en de ouderdom. Door de verlenging van de levensduur verdwijnt de gerontokratie, de ouderen worden niet langer meer als de wijzen beschouwd, zij verliezen macht en prestige aan de jongeren. Een referent uit Brazilië vermeldde in dit verband nog dat de jongeren van 30 jaar daar al als ouderen beschouwd worden.

Door Hoyois (België) en Capo (Italië) werden enige andere demografische verschijnselen aangesneden. Hoyois merkte op, dat als gevolg van de

vermindering van de agrarische bevolking deze veroudert en vervrouwelijkt. De mannen trekken namelijk juist weg naar de steden. De nieuwe situatie die daardoor ontstaat geeft spanningen tussen de oudere en de jongere generatie. Een nieuwe sociale en economische oriëntatie is dan nodig. Capo sloot daarbij aan en zei omtrent Italië, dat naarmate de man meer in de industrie gaat werken, de vrouw meer in de landbouw werkt, terwijl ook de grootvader een belangrijke plaats krijgt. De situatie is dan weer in evenwicht. De vrouwen en de anderen blijven over, maar nemen ook de functies over. Door een nieuwe sociale en economische oriëntatie zijn de spanningen opgeheven. Hoyois wees ook nog op enkele andere spanningen, namelijk die tussen allochtone moderne boeren en autochtone traditionele boeren en die tussen pendelende autochtone niet-agrarische bevolking en plaatselijke bevolking.

II. De veranderingen van doeleinden en waarden als gevolg van de veranderingen in de landbouw.

Petrini besprak de veranderingen in doeleinden en waarden op het platteland. In het industriële deel van de westerse samenlevingen schijnt het voornaamste doel een hoog niveau van materiële welvaart te zijn. Zelfs de niet-economische doeleinden kunnen economisch gedefinieerd worden en zijn niet in tegenstelling met, maar complementair aan de economische doeleinden. De voornaamste waarden zijn voorts: eigen voordeel, eigen verantwoordelijkheid, mogelijkheid van afwijken en democratie. Op het platteland bepalen godsdienstige waarden veel meer de doeleinden. Daardoor voelen de boeren zich steeds minder geïntegreerd met de samenleving als geheel dan vroeger. Zij zien allerlei krachten die in deze samenlevingen optreden vooral als destructief voor de waarde-oriëntering, zowel als voor het patroon van kontakten binnen de plattelandssamenleving. Hierdoor zouden zij zich sterker een deel kunnen gaan voelen van de plattelandssamenleving. Nieuwe doeleinden, zoals vooral de zo groot mogelijke materiële welvaart, worden dus wel door de agrarische bevolking gezien, maar hun waarden-oriëntering verhindert hen de aanvaardbare middelen te vinden om deze doeleinden na te streven.

Fukutaha stelde voor Japan dat de agrarische bevolking daar wel de levensstijl van de stedelijke bevolking nastreeft, vooral als gevolg van de oorlog. Tijdens de oorlog werd de physiocratische ideologie (landbouw is voornaamste bedrijfstak) gekoppeld aan de "heilige oorlog". Met het verliezen van de oorlog stortte daardoor ook deze ideologie in en gingen de ogen van velen open voor de armzalige toestand in de landbouw en was men rijp voor ingrijpende hervormingen.

Barnabas deelde omtrent India mee, dat de kern van de traditionele waarden daar nog intact is. De godsdienst en de binding aan de eigen grond bepalen er nog het grootste deel van het gedrag. Zo goed mogelijk tracht men tot een synthese van de oude waarden en nieuwe methoden te komen.

Silvan Michelena vermeldt voor Venezuela de desintegratie van de traditionele maatschappij, speciaal van het systeem van grootgrondbezit. Deze sociale ontreddering wordt niet opgevangen door voldoende economische hervormingen. De boer blijft daardoor zeer conservatief en ontevreden en is meer genegen tot migratie naar de stad dan tot aanpassing van zijn methoden.

III. De veranderende functies van de plattelandssamenleving.

Williams, een Engelsman, wees op de verwarring die ontstaat, wanneer men ecologische en sociologische veranderingen niet goed uit elkaar houdt. Ecologische veranderingen betreffen de woonruimte, in zekere zin de verschijningsvorm van het dorp. Er kan zeer veel in de sociale samenstelling van de beroepsbevolking veranderd zijn, zonder dat er duidelijke ecologische veranderingen optreden. Het verschijnsel van de "commuters" - plattelandspendelaars - is sociologisch relevant, doch verandert betrekkelijk weinig aan de verschijningsvorm van het dorp.

Veel belangrijker dan de ecologische veranderingen zijn de veranderingen in de sociale verhouding binnen het gezin en de buurt. Mechanisatie doorbreekt het patriarchaat (de zoon weet meer van de machines dan de vader) en de traditionele hulp (combines worden soms gemeenschappelijk gebruikt, maar op commercieel-zakelijke basis).

In die gevallen, waarin stedelingen naar het dorp gaan om te wonen, maar in de stad werken, acht Williams de studie van sociale relaties tussen de oude en de nieuwe bevolking hoogst urgent. In dit verband wees hij op een nog niet gepubliceerd onderzoek van R.E. Pahl. Volgens hem is dit terrein tot nu toe verwaarloosd.

De Ier Newman behandelde ook het thema van de veranderende functies van de plattelandssamenleving.

De emancipatie der landarbeiders had o.a. tot gevolg, dat de meeste landarbeiderskinderen niet-agrarische beroepen kozen. Enerzijds zitten de Ierse boeren nu met een tekort aan landarbeiders en moeten zij een sterker beroep op hun kinderen doen om in het gezinsbedrijf mee te werken. Maar deze boerenkinderen vergelijken zich met de afgevoelde arbeiderskinderen en vinden hun bestaan dan niet erg aantrekkelijk. Zo heeft het landarbeidersprobleem zich als het ware genesteld in de boerengezinnen zelf, d.w.z. binnen het boerengezin ontstaan conflicten tussen jongeren met urbane aspiraties en ouderen met rurale tradities.

Overigens vervalt deze Newman aan het slot van zijn betoog in beschouwingen over het handhaven van dominante agrarische waarden. Hij maakt daarbij op geen enkele wijze duidelijk wat deze "rural values" zijn en waarom ze gehandhaafd moeten worden. Gepleit wordt dus voor een onderzoek naar de rol van de voorlichter en naar de inhoud van de voorlichtingsboodschap.

Rodolfo Stavenhagen uit Brazilië wees op de ongenueanceerdheid die blijkt uit het beschouwen van ontwikkelingslanden als landen met een "change-resistant folk society", een samenleving van traditionelen die niets willen veranderen. Ontwikkelingslanden zijn veel-er gekenmerkt door de grote verschillen tussen betrekkelijk moderne en nog sterk traditionele landsdelen. Deze verschillen zijn groter dan in enig westers land.

Onderontwikkeling is overigens niet alleen maar een achtergebleven zijn, het is vaak een proces. Enerzijds is subsistence farming (= zelf-verzorgingslandbouw) in bepaalde landen kunstmatig gehandhaafd door de machthebbers, b.v. in Zuid-Afrika werken subsistence farmers (naturellen) noodgedwongen in de mijnen. Dit vinden de blanken prach-

tig en zij hebben alles gedaan om de subsistence farming te handhaven. Want als die zou verdwijnen, zouden de mijnen geen goedkope arbeiders meer hebben. Zo is onderontwikkeling een proces, omdat het stedelijk gebied economisch groeit, de zelfverzorgingslandb. blijft bestaan en deze landelijke gebieden geraken steeds relatief verder achter. Anderzijds heeft óók het gedwongen produceren voor uitheemse markten in Azië (vroeger in India en Indonesië) in feite niet de landbouw geholpen, maar heeft de monocultuur de zaak alleen maar erger gemaakt; er ontstond geen interne eigen markt in de koloniale gebieden. Gedwongen monocultuur voor Europese markten heeft niet tot een werkelijke ontwikkeling van de landbouw geleid en was geen verbetering voor de mensen, die subsistence farming bedreven. Inheemse landbouw is in koloniale gebieden niet gebaseerd op de moderne technische ontwikkelingen, maar op de exploitatie van goedkope arbeid en de beschikbaarheid van grond. In Brazilië is de suikercultuur pas na de afschaffing van de slavernij gemoderniseerd, op Cuba is pas na de Revolutie (1959) de suikercultuur van de eigen bevolking gerationaliseerd en gemechaniseerd.

Vervolgens ging Stavenhagen in op de kwestie van de geld-economie in de ontwikkelingslanden. Zo op het eerste gezicht een vooruitgang, omdat het beter lijkt dan de zgn. subsistence farming. Maar tussenhandel, gestegen behoefte en oneconomisch gedrag hebben totnutoe de nadelen meer in het oog doen springen dan de voordelen.

In India, Afrika en Zuid-Amerika is de boerenstand er bepaald niet op vooruitgegaan. Resultaten van "community development plans" zijn volgens spreker onbevredigend, omdat er geen economische en sociale structuurverandering plaatsheeft. Zowel inleider als Desay (India) waren het er over eens, dat "community development" de positie van de agrarische bovenlaag (grote boeren) had versterkt en de kleine boeren (de meerderheid) niet had geholpen.

IV. Invloeden van agrarische veranderingen op het politieke leven; fundamentelementen van de agrarische politiek.

Mendras. De economische, demografische en culturele autarkie van de traditionele boer bracht mee, dat hij in zekere zin terzijde van het nationale politieke leven stond. De boer liet het politieke beheer van de plaatselijke samenleving en zijn vertegenwoordiging naar buiten over aan onafhankelijke niet-agrariërs, waarschijnlijk het beste te vertalen met "notabelen". Tegelijk met de doorbreking van de zelfverzorging - de autarkie dus - zijn deze notabelen successievelijk van het platteland naar de stad getrokken. Sindsdien zijn de boeren en de landarbeiders in de plaats getreden van de vroegere notabele leiders. De jongere generatie op het platteland wenst thans te komen van een democratische representatie naar een democratisch beheer.

De volksvergaderingen en de kiescomités stellen een plaats ter beschikking aan de jeugdbeweging, de syndicaten en de voorlichtingsinstanties, die een grote politieke macht hebben op het platteland. De snelle ontwikkeling van landbouw en platteland heeft nauwelijks invloed gehad op het "kiezersgedrag" van de boeren. Hierbij evenwel rekeninghouden met een "lag" tussen economische veranderingen en politieke houdingen. De nieuwe leiders willen de verlangens van de boeren kanaliseren. Zij kunnen evenwel in de huidige situatie bevangen raken en tot nieuwe notabelen worden, die het spel spelen in plaats van het te veranderen.

Wel schijnen zij zich ervan bewust te zijn dat belangrijke beslissingen inzake agrarische problemen zullen moeten worden genomen in overleg met andere sectoren in het land en binnen de politieke partijen en comités. De boeren kunnen al of niet via hun organisaties als pressiegroep een betrekkelijk grote invloed uitoefenen, omdat zij over het gehele land verspreid wonen. De positie van de boeren in politiek opzicht wordt verder nog versterkt door de nawerking van conservatieve ideologieën en het sentiment van stedelingen, wier voorouders op het platteland woonden. Interessant is in dit verband de uitspraak, dat "la ville, la fille du village" is ("Stad als dochter van het dorp").

Tot slot hield Mendras een soort pleidooi voor onderzoek naar het politieke leven in de dorpen, zowel in Frankrijk als elders. Dit zou indicaties kunnen geven voor oplossingen van nationale en internationale agrarische vraagstukken.

Bertrand, een Amerikaan, behandelde de invloed van agrarische veranderingen op het politieke leven in zijn land. Als belangrijke veranderingen in de Amerikaanse landbouw noemde hij o.a. de afvloeiing van landarbeiders en de grotere technische geschooldheid van de resterende landarbeiders. Voorts noemde hij de toeneming van de kontrakteelt, de contract farming, de toenemende part-time farming en de afnemende van het aantal landbouwbedrijven.

Op lokaal niveau zijn commercialisering en mechanisatie van de landbouw van belang voor de integratie - óók in politieke zin - van de agrariërs. Men komt als agrarisch ondernemer meer in contact met en oefent invloed uit op zakenlieden, middenstanders, ambtelijke instanties.

- De politieke invloed van de boeren loopt via een viertal kanalen:
- a. de wetgevende invloed, deze vermindert met het % agrarische stemmen in de Verenigde Staten;
  - b. de "grassroots-ideology", d.w.z. de idee, dat de boerenstand een gezond volksdeel is en dus gesteund moet worden; deze ideologie gaat in betekenis achteruit, naarmate er een stedelijke en industriële ideologie in opkomst is;
  - c. de coalities tussen boeren en andere belangengroepen - soms zijn er zelfs coalities tussen boeren en vakbondsgroeperingen geweest - in het congres; de boeren zullen steeds meer afhankelijk raken van coalities met groeperingen, die in het verleden genegeerd konden worden, omdat hun aantal toen veel groter was;
  - d. de economische invloed die de boeren als grondstoffen-leveranciers op de voedingsmiddelen- en textielindustrie kunnen uitoefenen, heeft een politieke betekenis, die eerder toeneemt, dan daalt. Wat dit laatste punt betreft noemt de inleider zichzelf optimistisch, terwijl de meeste auteurs i.h.a. een sterk afnemende politieke invloed van de agrariërs voorspellen. Optimisme betekent hier: blijvende politieke invloed van de boeren.

Een interessante bijdrage was die van de heer Nooy, Wagenings socioloog.

Hij analyseert de fundamentele van de agrarische politiek, waarin hij een viertal waarden meent te zien. Deze waarden kunnen niet alle vier samengaan, maar de ene politieke groep accentueert de ene en een andere politieke groep legt de nadruk op een andere waarde.

De micro-economische waarde houdt in, dat men door structuurverbeteringen naar een betere positie van de afzonderlijke bedrijven streeft. Men wil primair een efficiënt bedrijf; let minder op de omvang van de produktie, De macro-economische waarde houdt in, dat men streeft naar een zo hoog mogelijke bijdrage van de landbouw aan het nationale produkt, met name in exportlanden en onder invloed van vrijhandelsideeën.

De macro-sociale waarde houdt in, dat men eenzo talrijk mogelijke boerenstand wil behouden, omdat de landbouw een waardevolle bedrijfstak is, d.w.z. sociale waarden bezit, die hoog worden aangeslagen.

De micro-sociale waarde strijdt voor een zo hoog mogelijk inkomen van de individuele boer. Dat wil de micro-economische waarde ook, maar het verschil is dat in het micro-sociale denken een laag inkomen van de boeren sociaal onaanvaardbaar is. De micro-sociale denker zegt: de boeren zullen meer verdienen, de overheid moet bijspringen door middel van prijs-politiek. De micro-economische denker zegt: de boeren moeten doelmatiger werken en beter verkavelde of grotere bedrijven hebben dan zullen ze meer verdienen. De overheid moet primair structureel bijspringen, d.w.z. de bedrijfsuitoefening op een economischer niveau brengen.

Een progressieve agrarische politiek verwerpt volgens de heer Nooy de macro-sociale waarde, maar is bereid de drie andere waarden tot hun recht te laten komen.

V. De rol en functie van plattelandssociologie

Hier gaat het dus over niet-westerse agrarische sociologie. Over de rol en de functie van de agrarische sociologie in Azië sprak mejuffrouw Castillo, werkzaam op de Philippijnen.

Zij wees er o.a. op, dat in de westerse sociologie vaak kritiekloos wordt uitgegaan van de gedachte, dat de te introduceren verandering (b.v. landbouwvoorlichting) goed is, dat de voorlichter effectief werkt en dat de boer, die weigert de verandering te aanvaarden, irrationeel is. Een zekere Kumata werd geciteerd, die stelde dat ontwikkelingsproblemen vaak even groot zijn bij de voorlichters als bij de voorgelichten. Dit wordt echter zelden bestudeerd, omdat de voorlichters strijden voor fondsen, macht en voortbestaan. Zij geven dan de sociologen geld om de voorgelichten te analyseren. Gepleit wordt dus voor een onderzoek naar de rol van de voorlichter en naar de inhoud van de voorlichtingsboodschap.